

НЕУДОБСТВАТА НА МАСКУЛИНИЗАЦИЯТА

Проф. д-р Стефан Брезински

С термина **маскулинизация** езиковедите означават лингвистична дейност, при която различни титли, звания, професии на жени се назовават с думи (съществителни имена) от мъжки род.

Поради различни социално-исторически причини нашият език е пропуснал да създаде думи за означаване на някои професии, които преди десетилетия просто не е било възможно да се практикуват от жени. Така например преди години се пишеше по вестниците за Мария Атанасова „първата жена-летец” в България. Неудобството е явно – не само защото все още нямаме съществително име за женски род за тази дейност (например „леткиня” по подобие на **плувкия** или **стрелкия**) или пък за войник (боец жена). Причината е, че едва в последните години у нас се появиха служещи в армията жени. И вероятно заради това участничките ни в мисията в Ирак често се назовават с чуждата дума (от английски) **рейнджъри**. Все още не е отбелязана дума от женски род „рейнджърка”, макар че нашият език може да я образува без проблеми.

Във връзка с тези нови явления в нашия живот все още нямаме женски имена за военни звания – например **лейтенант**, **капитан**, **генерал**. Ако жена е носител на такъв чин, обръщението към нея се налага като „госпожо лейтенант” или „госпожо генерал”, както и „госпожо капитан”. Макар езикът ни да назовава вече спортни спортни капитанки жени, например на баскетболни отбори: „**Капитанката** на „Левски-Сиконко” предаде лентата си на...”. Обръщението „госпожо генерал” донякъде премахва неудобствата да не се разбира полът на титулуваната; ако се използва обръщението „господин генерал” – то е крайно неудобно за конкретните случаи.

Не е необходимо да продължаваме с такива примери, които всъщност се оказват изключения в езика ни. По-важно е да се разбере, че когато езикът може да образува названия за жени с думи от женски род, това не бива да се пренебрегва.

Именно тогава говорим за неправилни маскулинизации.

Всъщност в журналистическата практика

ПРОЗИРА КОЛЕБЛИВОСТ

в подобни ситуации. Показателно явно за стремежа все пак да се избегнат подобни неудобства е двойното назоваване в наш вестник за станалите модерни конкурси за

„миски”. Докато заглавието на визираната информация „Руски **милиционер** стана Мис Вселена” звучи почти хумористично (дали милиционерът не си е сменил пола?), в текста под заглавието се внася все пак яснота: „**Милиционерка** от Русия стана Мис Вселена”. С други думи – употребата на естественото за нашия език съществително за професия на жена **милиционерка** премахва недоразумението и внася точност на информацията. Иначе се създават колебания при възприемането на информацията.

За подобни случаи народът ни си е създал правила, в които превес имат именно женските титли и професионални звания. Здравото народно начало системно налага да се образуват, макар и понякога да звучат твърде натегнато, звания именно от женски род.

В противен случай прозира дори подценяване на жената като пълноценен и равноправен член на съвременното общество.

Факт е обаче, че засега в нашата езикова практика съществуват редица неправомерни назовавания на жени с мъжки титли.

Едно и също наше издание допуска системно на своите страници форми на думи за жени, които не се препоръчват. Така например са наречени с мъжки титли Ваня Енчева, **наш кореспондент**, Виолина Христова, **кореспондент** на Би Би Си, Ивета Стратиева, **наш пратеник** и пр. Дори българска **учителка**, чиято статийка същото издание публикува, се е подписала (за срам на учителството!) „Снежана Стоянова, **учител** от София”. А редакторките от изданието не са се решили да поправят тази неправилност, защото споменатите жени са и **кореспондентки**, и **пратенички** на изданието, и най-вече **учителки** – защото дори и по време на нашето възраждане такива **деятелки** като Райна Попгеоргиева с гордост са изтъквали, че са били именно **учителки**. У нас преди две десетилетия имаше и звание **народна учителка**, без този факт да означаваше пренебрежение към пола на носителите му.

Когато обаче жени се означават като носителки на мъжки професии, прозира

ПОЛУСКРИТО ПОДЦЕНЯВАНЕ НА ЖЕНАТА

като равноправен член на нашето съвременно общество, която също като мъжете може да изпълнява отговорно своите обществени задължения. Това подценяване личи например в ТВ новини на ВВТ, където Стефка Костадинова и Весела Лечева са наречени „председатели”. В същия ден вестник излиза с информация за **председателя** на Спортната агенция Весела Лечева (двукратно така!), обаче пък Стефка Костадинова

е означена като „**шефката** на БОК” – сиреч съществува колебание и непоследователност и у журналисти. „Дарик” радио обаче твърдо поддържа: „Прогнозата за времето ще научите от **дежурния синоптик** Диана Иванова” (и защо Диана да не е „дежурната синоптичка”); или пък: „От нашия **специален пратеник** в Делхи Диана Стамболиева”. Сигурно ли е, че и Стефка, и Весела, и Диана ще се обидят, ако ги титулуват с народното **председателка, дежурна синоптичка, специална пратеничка** – културните личности се съобразяват с правилата на родния ни език...

А именно в цитираните случаи прозира това своеобразно подценяване, ако бъдат наречени с мъжки титли – то ще значи, че не са достойни за тази мъжка дейност, особено в областта на спорта, както е в случая. С други думи – личи наистина подценяване на жените като индивиди, а не като равноправни на представителите на другия пол.

Защото дори когато вестник съобщава „Служителите работиха извънредно и без почивка, каза вчера **шефът** (значи е мъж!) на пенсиите Валентина Кръстева (аха, излезе жена, която за българския пенсионер е „шефката на пенсиите”). Така и в предаването „12 плюс три” се съобщава за „Госпожа Зографова, **психолог** към института”, докато тя си е чиста българска **психоложка**. Затова още по радиото говорят, че „Тази вечер гост ни беше **режисьорът** Маргарита Младенова” (т.е. **режисьорката**), както и по „Дарик” радио: „На Дунав мост е **репортерът** ни Гергана Илиева”.

ОСОБЕНИ НЕУДОБСТВА ВЪЗНИКВАТ,

когато към чуждо име в преводни материали се прилепват безкритично и ненужно мъжки титли (след като може да се използват български титли за женски род). А неудобствата идват поради особености на някои чужди езици, в които показател за женски род изобщо липсва. Това са на първо място английски и турски имена. Един продавач в магазин за хранителни стоки в Кърджали съобщава: „На какъвто и език да поискат хляб, получават!”, обясни Айфер Мехмед” (= мъж или жена?). Чак последващото добавено обяснение премахва колебанието – че Айфер е продавачка, а не продавач, както би се поколебал читателят: „...**която** продава в магазина”.

Още по-драстично неясна остава информацията пак от наш всекидневник: „Канцлерът прие Айдин Доган, **главен редактор** на издания в Германия турски вестник „Хюриет”. Доган срещна госта с думите...”

Следва текст под снимка, в който пак се говори за „**Главният редактор** на „Хюриет“ в Германия Айдин Доган“. И чак от снимката читателят научава, че този главен редактор е всъщност **хубава туркиня**, снимала се с Герхард Шрьодер... Е, защо тогава тя не е назована с разбираемото за българския читател „главна редакторка“? Защото нашият читател не е длъжен да знае, че Доган може и да е жена!

Неясни по пол за нас са имена от английски произход заради липсващите в този език показатели за женски род. Може би поради тази причина наши централни всекидневници титулуват наред с мъжки названия – ту сексолог, ту сеизмолог, ту собственик и автор. Особено драстичен е случаят с публикация със снимка – човек с дълга коса, изписани със сенки и чернило очи, с ярко начервени устни и силен грим (видимо ясно!) – под снимката е изписано името **Мерилин Менсън**. Може би 50% от българските читатели биха възприели това име с тази снимка (поради асоциацията с по-познатото име Мерилин Монро) като снимка и име на жена. Оказва се обаче, че това е Брайън Уорнър (също неясно за нас – мъж или жена), който се бил оженил за приятелката си... Значи може би Мерилин все пак е мъж?

„Кралският **биограф** Карълайн Греъм разказа (значи вероятно е мъж?) ...Карълайн Греъм е сред най-успешните (може би сред най-успелите?) британски писатели и журналисти. **Тя** живее (**тя** излезе жена!) в САЩ и е **кореспондент** (ако не **кореспондентка**) на „Мейл он сьнди“. Не признават българските титли и звания както седмичникът „168 часа“, така и всекидневници като „Труд“ и „Дума“. Ето: „**Сексологът** Бети Додсън съветва един от мъжете, който се е допитал до **нея**...“ (значи е жена – защо тогава не е назована **сексоложката**?); „...уточни Тери Тайър, **собственик** на земята на летището и **автор** на проекта“. И чак в края на информацията узнаваме, че „**Самата 40-годишна** Тайър купила земята през 1995г.“ А задължително за българския читател и напълно нормално би било, ако Тери е означена още веднага като **собственичка и авторка**.

Още само един пример от един брой на споменат по-горе всекидневник – и за турско, и за английско име: „Бикем Ардакоч (мъж или жена?) е финансов **директор** в турския колос „Галатасарай“; „Легенда е финансовият **мениджър** Карън Брейди. От 1993-та е **директор** на „Бирмингам“, спаси го от фалит, клубът влезе във висшата лига... Карън написа три книги, води колонки в елитни вестници“. Щом се занимават с

финансите на спортен клуб, този/тази Ардакоч или Брейди може да бъдат възприети от българския читател като мъже, а може би са жени?

НЕУДОБСТВОТО НА МАСКУЛИНИЗАЦИЯТА

т.е. когато жени се назовават с мъжки титли, звания, професионални (административни) длъжностни означения – говорят за липса на желание у автори да не допускат скритото подценяване на жени. Ясно е, че естествените български названия за женски род в никакъв случай не бива да се пренебрегват. Щом може от съществителното име за мъжки род да се образува съществително за женски род, не бива да има колебания и да се използва немаскулинизираната форма. Защото предлаганата информация се прецизира, избягва се изкуственото „омъжаване” на жени, запазва се здравето народно начало при означаване на титли и пр.

Нещата имат и чисто социални измерения – двата пола се поставят на еднакво равнище и по дейност, и по титли и звания.